

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Відділ освіти Глухівської міської ради
Відділ освіти Глухівської районної державної адміністрації

ЗБІРНИК СТАТЕЙ

VI Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

Глухів
(20–21 лютого 2020 року)

УДК 159.98(08)
П 69

*Рекомендовано до друку кафедрою психології та соціальної роботи
(протокол № 6 від 13.01.2020 р.) та радою факультету початкової
освіти (протокол № 6 від 22.01.2020 р.) Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка.*

Редакційна колегія:

Н. М. Ільїна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Л. М. Коробка – кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

В. М. Поліщук – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, професор кафедри психології Національного університету «Києво-Могилянська академія», Заслужений працівник освіти України.

О. П. Сергієнкова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

В. М. Чернوبرовскі – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Відповідальні за випуск:

А. В. Журавель – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

О. В. Зінченко – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

П 69 Актуальні проблеми практичної психології : збірник статей VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Глухів, 20–21 лютого 2020 року) / Міністерство освіти і науки України. Глухівський НПУ ім. О. Довженка [та ін.]. [ред. кол. : Н. М. Ільїна, Л. М. Коробка, В. М. Поліщук, О. П. Сергієнкова, В. М. Чернوبرовскі], відп. ред. Н. М. Ільїна. – Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Вінницько М. Д. Суми, 2020. – 232 с.

У збірнику опубліковані статті VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми практичної психології, яка відбулася на кафедрі психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка 20–21.02.2020 року.

Публікації, як правило, подаються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність поданої інформації покладается на авторів.

УДК 159.98(08)

© Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2020
© Вінницько М. Д., 2020.

ISBN 978-966-1569-33-7

ЗМІСТ

Частина I.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВОГО ДОРОбКУ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ, ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ (ОДНООСІБНІ НАУКОВІ ПРАЦІ ТА У СПІВАНТВОРСТВІ)

Бірюк Л. Я., Піщун С. Г. Мотиваційно-адаптаційні складові психологічної готовності вчителів до професійної діяльності.....	7
Вєстрова О. Д. Структурні компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.....	12
Вінік Н. Д., Васильєв О. О. Психологічні дефініції культури: особистісна, професійна, духовна.....	18
Власенко І. А., Догарь О. Р. Психологічні особливості переживання особистісно кризи середнього віку.....	22
Гальченко В. М., Литвин В. А. Розвиток пам'яті старших дошкільників засобом ейдетики.....	27
Єгорова К. Г. Особливості психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у соціально-реабілітаційній роботі майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників в інклюзивному середовищі.....	31
Журавель А. В. Психологічна підготовка студентів-психологів до побудови професійної кар'єри.....	36
Зінченко О. В. Психологічні особливості явища інтернет-фейків.....	42
Ільїна Н. М. Мобінг як патологічна форма професійних деструкцій у педагогічному колективі закладу вищої освіти.....	47
Кабіню М. Ю. Формування стилістичної компетентності учнів як проблема психолого-педагогічного дослідження.....	52

Каличук С. М. Динаміка «картини світу» майбутнього психолога-консультанта: алгоритм експрес-діагностики та трансформації.....	58
Капоріна О. В. Професійне вигорання педагога: ознаки, причини, способи подолання.....	62
Корнієнко Т. М. Формування психологічної готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з бездомними.....	67
Коробка Л. М. Підвищення толерантності до інакшості в контексті проблеми протидії стигматизації в різних суспільних середовищах.....	72
Курант О. Є. Особливості застосування коучингового підходу у професійній діяльності соціального працівника.....	77
Кутіщенко В. П. Старість як період мудрості і духовного просвітлення людини.....	83
Мисник С. О. Особливості мотиваційних пріоритетів сучасних дітей молодшого шкільного віку.....	87
Мищенко-Дрючило В. М. Психологічний зміст феномену покликання.....	93
Назарова І. М. Ігри у роботі з дітьми дошкільного віку, що мають фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.....	98
Петренко О. Ю. Діагностичне дослідження дітей, що мають розлади аутистичного спектра.....	103
Петрик О. О. Психологічне забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту.....	108
Подшивайлов Ф. М., Подшивайлова Л. І., Данилейко В. В. Аналіз особливостей зв'язку стилю лідерства в сім'ї та мотивації досягнень студентів.....	114
Поліщук В. М. «Актуальна наукова проблематика» як пізнавальний феномен.....	121
Поліщук С. А. Конструктивна поведінка у критичних і надзвичайних ситуаціях.....	127

Рева О. М., Гамаліна К. А. Психологічна підготовка молоді до безпечної поведінки в ситуації терористичного характеру.....	133
Рябіко Ю. В. Психопрофілактична робота психолога освіти у цифровому середовищі: на шляху напрацювання орієнтирів.....	138
Самодєлова О. С. Природа тривоги й тривожності в психологічних дослідженнях.....	144
Сокол А. О. Профілактика схильності до суїцидальних тенденцій серед учнівської молоді (з досвіду роботи фахівця психологічної служби школи).....	149
Столярчук О. А., Коханова О. П. Роль особистісного потенціалу в переживанні студентами криз професійного навчання.....	155
Тарасова Т. Б., Ярош Н. А. Проблеми мотивації навчально-професійної діяльності студентів другого рівня вищої освіти.....	161
Тігаренко С. А. Вплив ігрової діяльності на розвиток ейдетичної пам'яті в дітей старшого дошкільного віку.....	167
Ткачущина О. Р. Явища стереотипізації в умовах кризових ситуацій.....	172
Фурман В. В., Власенко І. А. Психологічне здоров'я студентської молоді як передумова професійної самореалізації.....	177
Химан Г. П. Психологічні особливості стресостійкості педагогів.....	181
Шейко Г. Д. Розвиток у майбутніх педагогів уміння критично мислити.....	187
Шинкарьова Л. В., Сорочкіна О. А. Соціально-психологічні проблеми дружин учасників бойових дій.....	192
Шрамко І. А. Соціально-психологічні особливості підтримки життєдіяльності жінок в умовах динамічних соціотехнічних систем.....	198

туацію. Такі типи реакцій можуть бути адаптивними. Причому бажання ізолювати себе не слід змішувати, наприклад, з депресією, як і прагнення безперестанку перебувати в кризовій ситуації не можна приймати за контрольований маніакальний стан.

Підсумовуючи, варто зазначити, що в кризових ситуаціях активізуються адаптаційні ресурси особистості, які дозволяють людині пристосуватися до нових обставин, зміненої реальності, створюють умови для їх «прийняття» та переосмислення. На початковому етапі кризової ситуації особистість схильна мислити стереотипно й шаблонно, що певною мірою можна вважати захисною реакцією психіки на тлі переваги емоційної складової реагування на ситуацію та її сприйняття. Оскільки раціональні можливості психіки в кризовій ситуації не можуть повною мірою бути розкритими за рахунок домінування емоцій. З часом, коли емоційний заряд спадає, людина стає спроможною мислити раціонально та об'єктивно проаналізувати ситуацію, що склалася. Те, що стереотипи виявляються в кризових ситуаціях важко заперечити. Необхідно зазначити, що науковці неоднозначно ставляться до проблеми стереотипів. Проте, варто враховувати, що всі види стереотипів виконують у суспільстві ряд функцій:

- 1) класифікацію й упорядкування соціокультурної інформації;
- 2) акумуляцію й передачу культурно-історичного досвіду;
- 3) вироблення моделей поведінки й стандартів;
- 4) захист групових цінностей;
- 5) економії зусиль у повсякденному мисленні;
- 6) заощадження часу при сприйнятті нового тощо.

Література

1. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.
2. Королюк М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Никацентр, 2006. 580 с.
3. Практична психосоматика: діагностичні шкали: навч. посіб. / за заг. ред. О. О. Чабана, О. О. Хаустової. Київ: ВНТУ, 2018. 108 с.

Фурман В. В., Власенко І. А.

УДК 159.922.8

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Висвітлено підходи до проблеми психологічного здоров'я студентської молоді. Вказується, що психологічне здоров'я є умовою повноцінних функцій і розвитку особистості протягом життя, пов'язане зі стійкістю до стресу, гармонією та духовністю. Психологічне здоров'я розглянуто як одна з важливих передумов професійної самореалізації студента.

Ключові слова: психологічне здоров'я, студенти, професійна самореалізація, професійна рефлексія, потенціал особистості.

Наразі увагу науковців і практиків привертає проблема психічного й психологічного здоров'я молоді. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічні та поведінкові розлади надзвичайно поширені та охоплюють до 25 % усіх людей у певні періоди їхнього життя. Студентська молодь чутливо реагує на впливи сучасної цивілізації, соціально-психологічних факторів (військові дії, невизначеність, безробіття та інфляційні ризики), має високу чутливість до стресів. Частина сучасної студентської молоді в Україні відчуває невпевненість щодо майбутнього, відзначає переважання негативного настрою. Загалом проблема психологічного здоров'я студентської молоді в Україні недостатньо вивчена.

Метою статті є узагальнити підходи до проблеми психологічного здоров'я студентської молоді та розглянути його в контексті професійної самореалізації.

Психологічне здоров'я визначається Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ, 2018) як стан добробуту, в якому кожна людина усвідомлює свій власний потенціал, може впоратися з нормальними життєвими стресами, продуктивно й плідно працювати і здатна зробити свій внесок у спільноту.

Питання психологічного здоров'я розкрито в роботах учених: С. Максименка, І. Дубровіної, О. Хухласвої, Б. Братуся, Р. Ассаджолі, С. Фрайберга, Г. Нікіфорова, Г. Ложкіна, О. Наскова та ін. І. Дубровіна визначає психічне здоров'я як нормальне функціонування окремих психічних процесів, а психологічне здоров'я відносить до особистості в цілому, до вияву людського духу та вважає, що саме психологічне здоров'я робить особистість самодостатньою. Р. Ассаджолі описує психологічне здоров'я як баланс між різними аспектами особистості, С. Фрайберг – як баланс між потребами індивіда й суспільства.

О. Хухласва розуміє психологічне здоров'я як «динамічну сукупність психічних властивостей людини, що забезпечують гармонію між потребами індивіда й суспільства, що є передумовою орієнтації особистості на виконання свого життєвого завдання» [5]. Психологічне здоров'я О. Завгородня розглядає як стан оптимального опрацювання внутрішнього та зовнішнього досвіду, психодуховної гармонійності та конструктивного самовираження людини в життєвій практиці [1, с.136]. Авторка підкреслює, що розлади психологічного здоров'я пов'язані з надсильним для індивіда зростанням зовнішніх/внутрішніх труднощів і полягають у порушенні контакту із внутрішньою/зовнішньою реальністю. Психологічне здоров'я є вищим рівнем вияву психічного здоров'я, воно визначається ціннісно-смысловим змістом розвитку особистості. Науковці вказують, що психологічне здоров'я **підпорядковує собі психічне здоров'я особистості**.

Указано, що проблеми психічного здоров'я поширені в популяціях студентів університетів, проте лише невелика кількість студентів отримує доступ до послуг чи лікування (Benton et al., 2003, Eisenberg et al., 2012, Hunt and Eisenberg, 2010). Gulliver, Griffiths, & Christensen акцентують увагу на тому, що позитивний минулий досвід та соціальна підтримка є потенційними факторами психічного здоров'я в студентів (2010).

Студенти переважно є представниками юнацького віку, особливості якого досліджували Е. Еріксон, Х. Ремшмідт, Б. Анан'єв, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, Д. Фельдштейн. Головними психологічними надбаннями юнацького віку є формування основ світогляду, соціальної позиції, визначення планів на життя, про-

фесійного та особистісного самовизначення, що стає передумовою професійної самореалізації.

Л. Пляка вказує, що в умовах вищого навчального закладу психологічне здоров'я є чинником, який визначає успішність студентів у навчальній діяльності, сприяє їхньому саморозвитку та безконфліктному спілкуванню. Т. Титаренко визначає індикатори психологічного здоров'я особистості, до яких, зокрема, належать особистісна цілісність, потреба в самореалізації, здатність до саморегуляції, креативність, здатність до співробітництва з іншими людьми, здатність шукати сенси, осмислення досвіду [4]. Узагальнюючи дані [1; 4; 5], підкреслимо, що психологічне здоров'я пов'язане зі стійкістю до стресу, гармонією та духовністю.

У зарубіжних наукових розвідках доведено, що психологічне здоров'я є обов'язковою умовою повноцінних функцій і розвитку особистості протягом життя (M.F.Sekach, 2013).

Аналіз наукових досліджень показав, що психологічне здоров'я студента – це одна із важливих передумов його професійної самореалізації. Акцент вищої школи повинен бути спрямований на збереження внутрішнього ресурсу молоді особистості та створення передумов для її професійного розвитку.

Низка науковців (К. Абульханова-Славська, О. Бондаренко, С. Головаха, С. Максименко, В. Панок, В. Роменець, В. Татенко, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін.) розглядають самореалізацію як свідомий, цілеспрямований процес розкриття власного потенціалу, який спрямований на реалізацію внутрішнього ресурсу особистості в її різноманітній практичній діяльності [2].

Виходячи з цього, «професійну самореалізацію» науковці розуміють як певний шлях гармонійного розвитку особистості, посланий зі здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищому навчальному закладі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей та обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття та здійснення особистісного професійного потенціалу [3, с. 74].

Теоретичний аналіз показав, що змістовними компонентами професійної самореалізації виступають: основні цінності суб'єкта,

принципи, ціль, мотиви, уявлення про життєві перспективи та етапи життя, оцінка своїх можливостей і здібностей, очікування особистості та прояв її активності.

Таким чином, у період професійного становлення сучасне студентство повинно гармонійно розвивати структурні компоненти професійної самореалізації, що позитивно впливатиме на збереження психологічного здоров'я молоді особистості. Емпіричні дослідження показують [1; 2; 3; 4], що в процесі навчання в студентів найвже високе емоційне напруження, що призводить до погіршення результатів навчальної діяльності, зниження працездатності та психофізіологічних показників. Це негативно позначається на психологічному здоров'ї студента, ефективності навчальної діяльності, стосунках із викладачами, перешкоджає професійному становленню майбутнього фахівця тощо. Такий факт є показником негативно сформованого плато в розвитку психологічного здоров'я. У майбутньому це може призвести до підготовки недостатньо професійного фахівця, його зниженої здатності швидко адаптуватися до мінливих вимог сучасного професійного середовища, витримувати стресові навантаження, – і врешті, до професійного вигорання.

Постає питання, яким чином наукова спільнота може закласти основи збереження психологічного здоров'я молоді особистості під час навчання у вищому навчальному закладі? На нашу думку, саме збільшення частки дисциплін психологічного циклу у системі вищої освіти стане підґрунтям формування здорового мікроклімату в освітньому середовищі, що сприятиме поліпшенню психологічного здоров'я студентської молоді. Також створення багатовекторного середовища з різними напрямками навчально-практичної діяльності спонукатиме студента до активності, формування професійної рефлексії та розкриття внутрішнього потенціалу молоді особистості.

Отже, увага до проблеми психологічного здоров'я та заходи, спрямовані на його збереження, є підґрунтям професійної самореалізації студентської молоді за усіма векторами соціальної значущості.

Фінансування. *Тези підготовлено за сприяння Канадського інституту українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies), проект «Дослідження компонентів психологічного здоров'я студентської молоді в Україні».*

Література

1. Завгородня О. В. Проблема психологічного здоров'я: теоретичні та прикладні аспекти. *Психологія і суспільство*. 2007. № 3. С. 124–137.
2. Максименко С. Д. Механізми трансформації структурних компонентів діяльності у професійному розвитку особистості в сучасних умовах. Матеріали Міжрегіонального наукового семінару «Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях». Київ: НУОУ, 2010. С. 12–14.
3. Пилипенко Н. М. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах професійної кризи. *Соціальна психологія*. 2005. № 3 (11). С. 72–79.
4. Титаренко Т. М. Індикатори психологічного здоров'я особистості. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2016. Вип. 9. С. 196–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2016_9_15.
5. Хухласва О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции: учеб. пособие. Москва: Изд. центр «Академия», 2001. 208 с.

Химан Г. П.

УДК 159.922.8

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІВ

У статті розкрито сутність понять «стрес», «стресовий стан», «стресостійкість», як вид психологічної стійкості особистості, охарактеризовано стресогенні фактори в педагогічній діяльності, проаналізовано психологічні якості, що забезпечують стресостійкість педагогів.

Ключові слова: стрес, стресовий стан, стресостійкість, стресогенні фактори.